

Mirosława Marzena Nowak

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim

SPÓŁDZIELCZOŚĆ MLECZARSKA W WARUNKACH ZMIENIAJĄCEJ SIĘ KONIUNKTURY GOSPODARCZEJ

DAIRY COOPERATIVES AND THE FLUCTUATING ECONOMIC

Słowa kluczowe: spółdzielnie mleczarskie, zatrudnienie, cena mleka, skup mleka, wielkość dostawy

Key words: dairy cooperatives, employment, milk price, milk procurement, procurement volume

Abstrakt. Przedstawiono zmiany jakie zaszły w spółdzielniach mleczarskich w warunkach zmieniającej się koniunktury gospodarczej w latach 2006-2010. Przedmiotem badań był liczba zatrudnionych pracowników, skup mleka ogółem, przeciętna cena skupu jednego litra mleka oraz średnia wielkość dostawy mleka z gospodarstwa. Stwierdzono ograniczony wpływ kryzysu ekonomicznego na działalność spółdzielni mleczarskich.

Wstęp

Spółdzielnia jest niezależnym stowarzyszeniem osób łączących się dobrowolnie w celu zaspokojenia swoich wspólnych gospodarczych, socjalnych oraz kulturalnych potrzeb i dążeń, przez współposiadane i demokratycznie zarządzane przedsięwzięcie (Ustawa z 16 września 1982 r. *Prawo spółdzielcze*). Polskie mleczarstwo jest ważną częścią gospodarki żywnościowej i sektorem wewnątrz którego dokonały się istotne zmiany. Tendencje te mają charakter długookresowy i będą w dalszym ciągu kształtować oblicze branży [Sznajder i in. 2005].

Integracja Polski z Unią Europejską zmieniła obraz polskiego rolnictwa. Szczególnie niepokojące są zagrożenia dla lokalnej spółdzielczości, wynikające z niskiego stopnia koncentracji produkcji i przetwórstwa. Małe spółdzielnie nie będą miały środków na modernizację produkcji i satysfakcjonujące opłacanie producentów natomiast koszty funkcjonowania spółdzielni mleczarskich na rynku będą wymuszać specjalizację produkcji, a warunki lokalizacyjne – specjalizację regionalną przetwórstwa i produkcji [Mierzwa 2010]. Dodatkowym czynnikiem utrudniającym działalność spółdzielniom mleczarskim może być zmieniająca się koniunktura gospodarcza. Cykl koniunkturalny polega bowiem na wahaniami produkcji i zatrudnienia wokół długookresowych trendów [Begg 2000].

Material i metodyka badań

Celem badań była ocena funkcjonowania spółdzielni mleczarskich w warunkach zmieniającej się koniunktury gospodarczej. Podmiotem badań były spółdzielnie mleczarskie. Dobór spółdzielni do badań był celowy. Badaniami objęto 8 spółdzielni mleczarskich zlokalizowanych na terenie województwa łódzkiego. Badania obejmują lata 2006-2010. Przedmiotem badań była liczba zatrudnionych pracowników, skup mleka ogółem, przeciętna cena skupu jednego litra mleka oraz średnia wielkość dostawy mleka z gospodarstwa.

Wyniki badań

Przeanalizowano liczbę zatrudnionych pracowników w wybranych spółdzielniach mleczarskich województwa łódzkiego w latach 2006-2010 (tab. 1). Stan zatrudnienia pracowników różnił się w badanych spółdzielniach w poszczególnych latach, a także pomiędzy poszczególnymi spółdzielniami mleczarskimi. Z analizy danych wynika, że w przypadku dwóch spółdzielni liczba zatrudnionych pracowników w omawianym okresie systematycznie rosła. Natomiast w pozostałych spółdzielniach odnotowano spadek liczby zatrudnionych pracowników. Największy wzrost liczby zatrudnionych pracowników odnotowano w spółdzielni nr 1. W tym przypadku liczba zatrudnionych pracowników w 2010 r. była o 159% wyższa w porównaniu do 2006 r. Analogicznie w spółdzielni nr 7 nastąpił wzrost prawie o 122%.

---

¹ Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę na lata 2010-2013 jako projekt badawczy Nr NN112204539.

Tabela 1. Liczba zatrudnionych pracowników ogółem w latach 2006-2010 (stan na koniec roku)*Table 1. The total number employees between 2006 and 2010 (as of December 31)*

Spółdzielnia/ Co-operative	Liczba zatrudnionych/ Number employees				
	2006	2007	2008	2009	2010
1	520	560	706	794	827
2	623	622	602	628	610
3	525	497	451	464	461
4	436	421	400	391	396
5	250	235	219	218	201
6	144	147	140	141	133
7	96	107	111	117	117
8	59	45	43	41	40

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych spółdzielni mleczarskich

*Source: own study based on the co-operatives data***Tabela 2. Skup mleka ogółem w latach 2006-2010 (stan na koniec roku)***Table 2. Total milk value between 2006 and 2010 (as of December 31)*

Spółdzielnia/ Co-operative	Skup mleka/ Total milk value [mln l]				
	2006	2007	2008	2009	2010
1	264,47	303,65	335,58	413,52	417,61
2	128,50	125,16	127,53	125,33	118,44
3	64,70	64,00	64,80	64,00	62,80
4	53,80	48,30	47,90	49,10	49,30
5	47,04	42,34	44,89	43,64	37,39
6	20,83	20,49	20,24	18,80	16,62
7	24,70	24,10	25,10	25,00	24,30
8	9,00	8,00	8,00	9,00	9,00

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Natomiast największy spadek zatrudnionych pracowników odnotowano w spółdzielni nr 8. W 2010 r. liczba zatrudnionych pracowników wynosiła 68% stanu pracowników z 2006 r.

Następnym elementem, który wzięto pod uwagę w badaniach był skup mleka w poszczególnych spółdzielniach. Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, że tylko w przypadku spółdzielni nr 1 ilość skupowanego mleka systematycznie rosła w badanych latach. Skup mleka w tej spółdzielni wyniósł 264,47 mln l w 2006 r. by w 2010 r. osiągnąć poziom 417,61 mln l (wzrost o 158%). W pozostałych spółdzielniach ilość skupionego mleka w 2006 r. również była wyższa niż w 2010 r. Największy spadek skupowanego mleka odnotowano w spółdzielni nr 5 i w 2010 r. stanowił on 80% w porównaniu do 2006 r.

Podstawowymi celami gospodarstw mleczarskich jest koncentracja produkcji surowca, wzrastająca wydajność i towarowość. Z tego względu ważne są średnie wielkości dostaw mleka z jednego gospodarstwa w roku. Z danych w tabeli 3 wynika, że średnio największe dostawy mleka z jednego gospodarstwa odnotowano w spółdzielniach nr 1, 3 i 5, odpowiednio: 52,26, 49,80 i 45,48 tys. l. Analizując średnią wielkość dostawy z jednego gospodarstwa w latach 2006 i 2010 (w przypadku spółdzielni nr 1 i 2 lata 2007 i 2010) stwierdzono, że we wszystkich spółdzielniach średnia wielkość dostawy mleka z jednego gospodarstwa wzrosła. Największy wzrost dostawy odnotowano w spółdzielni nr 2 – z 14,51 w 2007 r. do 24,00 tys. l w 2010 r., (wzrost o 165%) i w spółdzielni nr 3 – wzrost o 156% – z 36 w 2006 r. do 56 tys. l w 2010 r. Spółdzielnia nr 6 charakteryzuje się najmniejszym zróżnicowaniem średniej wielkości dostawy mleka z jednego gospodarstwa w całym badanym okresie. W spółdzielni nr 6 w latach 2006 i 2010 średnia wielkość dostawy mleka z jednego gospodarstwa wynosiła odpowiednio 11,74 i 12,40 tys. l (105,62%).

Następnym ważnym czynnikiem działania spółdzielni mleczarskich jest cena skupu jednego litra mleka (tab. 4). Stwierdzono, że najwyższą cenę spółdzielnie oferowały w 2007 r. Średnio wyniosła ona 1,03 zł/l. Natomiast średnio najniższą cenę dla wszystkich spółdzielni odnotowano w 2009 r., tj. 0,84 zł/l.

Tabela 3. Średnia wielkość dostawy mleka z jednego gospodarstwa rocznie*Table 3. The average annual milk delivery per farm*

Spółdzielnia/ Co-operative	Dostawy mleka [tys. l]/ Milk delivery [thous. l]				
	2006	2007	2008	2009	2010
1	–	52,24	44,86	51,73	60,21
2	–	14,51	15,92	17,39	24,00
3	36,00	51,00	52,00	54,00	56,00
4	25,30	26,60	29,60	33,70	37,80
5	33,50	40,90	48,60	54,20	50,20
6	11,74	11,91	11,40	10,80	12,40
7	28,10	30,60	32,80	36,10	37,80
8	21,00	28,00	30,00	34,00	32,00

Źródło: jak w tab. 1

*Source: see tab. 1***Tabela 4. Średnia cena skupu 1 l mleka w latach 2006-2010***Table 4. The average milk price [PLN/l] between 2006 and 2010*

Spółdzielnia/ Co-operative	Ceny skupu 1 l mleka [zł]/ Price milk [PLN]				
	2006	2007	2008	2009	2010
1	1,04	1,17	1,07	0,90	1,08
2	0,86	1,03	0,93	0,87	0,99
3	0,97	1,08	1,04	0,95	1,06
4	0,78	0,93	0,95	0,85	0,92
5	0,85	1,00	1,04	0,81	0,91
6	0,83	1,05	0,79	0,71	0,90
7	0,86	1,00	0,88	0,84	0,93
8	0,81	0,97	0,94	0,78	0,96

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Różnicę w cenie skupu odnotowano także w poszczególnych spółdzielniach. Średnio najwyższą cenę oferowały spółdzielnie nr 1 i 3 odpowiednio: 1,05 i 1,02 zł. Najniższą zaś spółdzielnia nr 6 – 0,86 zł.

Podsumowanie i wnioski

Należy stwierdzić, że badane spółdzielnie mleczarskie są mocno zróżnicowane. Są spółdzielnie zatrudniające ponad 800 osób i skupujące ponad 400 mln l mleka, mające średnią wielkość dostawy mleka z jednego gospodarstwa powyżej 60 tys. l rocznie i oferujące najwyższą cenę za jeden litr mleka. Są także spółdzielnie zatrudniające 40 osób, skupujące 9 mln l mleka. Trudno jednoznacznie stwierdzić, że zmniejszenie liczby pracowników, wielkości skupu mleka, wielkości dostawy z jednego gospodarstwa i cena jednego litra mleka są wynikiem zmieniającej się koniunktury gospodarczej czy w dalszym ciągu postępującej konsolidacji spółdzielni i specjalizacji regionalnej przetwórstwa oraz produkcji.

Z tego względu należy mówić o ograniczonym wpływie kryzysu ekonomicznego na działalność spółdzielni mleczarskich. W celu jednoznacznego zweryfikowania hipotezy o wpływie zmieniającej się koniunktury gospodarczej na działalność spółdzielni mleczarskich należałoby przeprowadzić analizę spółdzielni znajdujących się w innych województwach.

Literatura

- Begg D., Fischer S., Dornbusch R. 2000: Makroekonomia. PWN, Warszawa, 223.
Mierzwa D. 2010: Przedsiębiorstwo spółdzielcze. Tradycja i współczesność. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego, Wrocław, 212-214.
Sznajder M., Krusińska O., Wielicka A. 2005: Review of dairy sector in Poland. *Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu*, CCCLXVII, 113-125.
Ustawa z 16 września 1982 r. *Prawo spółdzielcze*. tekst jedn: Dz.U. z 2003 r. Nr 188 poz. 1848.

Summary

The paper identifies and examines eight dairies from a single region during the period 2006-2010. The data about the employment, milk value, procurement volume, and milk price were collected through a survey. Because the period covers years 2006-2010 it was possible to include the era of boom and slowdown in Poland, which was caused by the financial market crisis.

Adres do korespondencji:

dr Mirosława Nowak
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Filia w Piotrkowie Trybunalskim
Samodzielny Zakład Zarządzania
ul. Słowackiego 114/118
97-300 Piotrków Trybunalski
tel. (44) 732 74 35
e-mail: mirka.nowak@poczta.onet.pl